

УДК: 811.161.2

[https://doi.org/10.31548/philolog14\(1\).2023.02](https://doi.org/10.31548/philolog14(1).2023.02)

Номінації частин доби в аспекті лексико-семантичного й асоціативного поля «Час» у повісті І. Роздобудько «Арсен»

Nominations of the Parts of the Day in the Aspect of the Lexico-Semantic and Associative Field «Time» in the I. Rozdobudko' Story «Arsen»

Наталія Павликівська, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови
Nataliia Pavlykivska, Doctor of Philology, Professor of the Department of Ukrainian Language
E-mail: pavlikivska@i.ua

<https://orcid.org/0000-0002-2297-4872>

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна*

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

Abstract. *In the paper we analyze the lexical-semantic group «parts of a day» and the structure of a similar associative field of temporality based on the material of I. Rozdobudko's story «Arsen». The importance of studying the language of the works of modern Ukrainian writers is to track the peculiarities of the development of the modern Ukrainian language, its forms and means of expression, especially considering that artistic texts for children and teenagers, like the analyzed novel, are the most vivid representatives of modern perception and reading of the language as a living system. The difference between the concepts of lexical-semantic group (LSG) and thematic group (TG) was clarified, which made it possible to more specifically analyze the semantics of the analyzed examples. The lexical-semantic group «Parts of the day» is conditionally divided into microfields «night», «morning», «day», «evening». Each of the analyzed microfields is expressed within the lexical-semantic and associative fields, which caused the need to distinguish the concepts of «lexical-semantic field» and «associative field».*

The research was conducted by collecting and analyzing linguistic material, as well as analyzing available scientific sources.

The semantics of temporal nominations (time names) to denote parts of the day in the story «Arsen» is unambiguous and does not compare with the semantics of the life cycle, as in folk-poetic texts. That is, we are observing a new way of highlighting time semantics, the figurative expression of which only emphasizes the main meaning, without providing semantic connotations. In the semantic structure of the lexical-semantic field «time», we distinguish thematic groups of the vocabulary, which include words from different parts of the language to denote a common concept, and lexical-semantic groups that combine full-meaning words of the same part of the language. According to the structure of the lexical-semantic group «parts of the day», which is based on the day/day in the meaning of the day, we distinguish the following microfields: «night», «morning», «day», «evening» as its components. Each of the analyzed microfields is characterized by figurative semantics, aesthetics, and sensuality characteristic of artistic language, but devoid of sentimentalism, which is characteristic of modern artistic prose. The associative field is expressed by two signs: color and light, which prevails, and taste (related to the names of meals).

The results of the study testify to the clear construction of the lexical-semantic system of the language, its division into groups and microfields according to the semantic principle, which makes it possible to trace intergroup and even interfield connections, since no language unit can exist separately from others. It was found that the intensity of light and color is the main semantic criterion by which the associative field «time» should be classified using the example of parts of the day.

We see the prospects for further scientific research in the study of the concepts of the lexical-semantic and associative fields based on the material of the works of modern writers in order to fix and preserve the psycholinguistic aspect of language in the modern historical era.

Keywords: *microfield, lexical and thematic group, associate, semantic meaning, temporal nomination (chasonomen), time, writer's idiosyncrasy.*

Актуальність (Introduction). Мова є основним засобом вираження ідентифікації етносу, його менталітету й культури. «У кожній національній мові етнокартина світу має свою, особливу репрезентацію. Вербальні символи

належать до важливих чинників національно-культурної самоідентифікації, оскільки є своєрідними ретрансляторами архетипних образів; вони кодують пам'ять слів у багатофункціональних культурних контекстах» [15, с. 98]. Тому актуальність

дослідження мови творів сучасних українських письменників полягає у фіксації стадії розвитку мови на сучасному етапі, її особливостей, засобів вираження тощо. Зокрема, важливою є категорія темпоральності як феномен лінгвістичний, психологічний, історичний, філософський, літературний, індивідуальний. Саме тому визначення категорії часу є не лише метою, але й засобом вивчення психолінгвістичних аспектів сучасної української мови, її розгалуженої польової й міжпольової структури. Натомість значна варіативність теоретичних понять ускладнює аналіз мовних категорій, що зумовлює потребу більш глобального вивчення лексико-семантичної системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Чітку й деталізовану структуру лексико-семантичного поля (ЛСП) запропоновано в науковому доробку Г. Межжеріної [6]. Погоджуємося з Н. Іовхімчук, що лексико-семантичні поля становлять «сукупність лексики в єдності пара-дигматичних і синтагматичних зв'язків [5]. Дослідниця К. Дашкова зазначає, що «лексико-семантичне поле утворює лексичні одиниці, які вступають у взаємні внутрішньомовні, зовнішньомовні й позамовні відносини [3, с. 59]. Проте, на нашу думку, позамовні відносини виникають на рівні асоціативних полів. Попри окремі спроби аналізу й структуризації асоціативного поля дослідниками Ю. Антоненко [1], О. Денисевич [4], С. Сечіною [8], психолінгвістичного аспекту сприймання лексичної семантики дослідницею Д. Тереховою [10], асоціативне поле не вивчене повною мірою. По-перше, усі згадані мовознавці визначають асоціативне поле як елемент мовної картини світу певної групи людей шляхом асоціативного експерименту, що робить його неточним: за умови дослідження цього самого асоціативного поля серед іншої групи респондентів отримаємо інші структури ознаки. Щодо класифікації асоціативного поля, то найбільш повною вважаємо трирівневу класифікацію, «у першому з яких реакції розподіляються за структурним принципом, у другому – за семантичним навантаженням, а у третьому до уваги береться конотаційна характеристика асоціата» [2, с. 14].

Мета дослідження полягає у з'ясуванні структурної й семантичної складової лексико-семантичного й асоціативного поля «час» на прикладі лексико-семантичної групи «частини доби». Реалізація мети потребує розв'язання таких **завдань (Purpose)**: з'ясування теоретичних понять, які виділяють у структурі лексико-семантичного поля; визначення поняття асоціативного поля, його ознак і критеріїв виокремлення; аналіз мовно-ілюстративного матеріалу й простеження особливостей вираження та сприймання темпоральних номінацій у сучасній українській художній літературі для дітей.

Матеріали і методи дослідження (Materials and methods of research). Матеріалом дослідження слугувала картотека речень із відповідною темпоральною семантикою (частини доби), дібрана з мово-творчості І. Роздобудько, зокрема її повісті «Арсен».

Методи дослідження: описовий, лексикографічний (аналіз словникових статей), аналіз мовного матеріалу шляхом зіставлення й протиставлення, абстрагування, класифікація.

Результати дослідження (Results of the research). Найбільш громіздким утворенням у межах лексико-семантичного поля є лексико-семантична група (ЛСГ). Г. Межжеріна наголошує, що «при включенні слова до складу ЛСГ прийнято враховувати його категоріальну належність: одиниці ЛСГ повинні належати до однієї частини мови» [6]. Проте відоме також поняття тематичної групи, що об'єднує слова, які належать до різних частин мови, тобто мають певні семантичні відношення між собою, але можуть бути доволі віддаленими граматично. У нашому дослідженні надаємо перевагу детальному аналізу лексико-семантичної групи «частини доби», яка об'єднує іменники на позначення власне доби й окремих її частин: ночі, ранку, дня, вечора.

Номінації *доба*, *день* (у значенні *доби*) становлять основу лексико-семантичної групи «частини доби»: *Здавалося, що від-тоді проминуло не менш як кілька діб!* (7, с. 31); *Загалом, я був задоволений тим, як провів день* (7, с. 63); *Але наступного дня він прийшов до школи у бойовому настрої* (7, с. 10);

Перший день літа розпочався нудно (7, с. 15). У тексті підліткової повісті «Арсен» авторка використовує уточнювальні лексеми часом, цілий, весь, цілими:

- *часом доби* – на позначення невизначеної частини доби в реченні з високим ступенем умовності часу: *І якщо я тепер господар історії, яку збираюся тобі розповісти, то можу розпорядитися й часом доби, коли мені найбільше хотілося б поспілкуватися з тобою* (7, с. 3);

- *цілий (день)* – на позначення світлої пори доби. Таке словосполучення стирає семантику ранку, дня й вечора як окремих частин доби, натомість протиставляє лише ніч і день (світло й темряву) у структурі доби: *Хочеш – цілий день валяйся на пляжі в шезлонгу* (7, с. 5); *Мене аж пересмикнуло: це найгірше, що могло бути, – просидіти цілий день вдома* (7, с. 53);

- *весь (день) і всю (ніч)* – підсилює ознаку доби, також стираючи при цьому значення окремо ранку, дня й вечора у складі доби, визначає постійну часову протяжність: *Весь день і всю ніч на подвір'ї грали музики* (7, с. 70). У цьому реченні помітною є антитеза – «виразна стилістична фігура, використання якої є засобом емоційного впливу на читача» [11, с. 274], що в конкретному контексті підсилює значення висловленого;

- *цілими (днями)* – хоч і відрізняється від *цілий день* з погляду граматики лише числовою формою, проте з погляду лексико-семантичної системи мови має значення не світлої пори доби і навіть не всієї доби, а кілька діб, об'єднаних спільною одноманітною ознакою або дією, напр.: *Цілими днями дівчинка ганяла по ланах з місцевою дітлашнею...* (7, с. 44).

Уважаємо за доцільне використати традиційну семантичну класифікацію частин доби, поділивши їх на чотири мікрополя: *ніч, ранок, день, вечір*.

Мікрополе «ніч» є найвиразнішим та найчисленнішим у досліджуваному тексті. Ніч часто лякає головного персонажа: *А вночі нагадувала чорний тунель* (7, с. 73), а іноді й приваблює: *Жодні дурниці про Чорну Руку не могли й близько зрівнятися з чудесами цієї ночі на новому місці!* (7, с. 30).

Усе, про що Арсен пише у своєму

щоденнику, пов'язане з ніччю. Найбільш помітними засобами естетизації ночі є:

- ніч з високим ступенем умовності: *Я хотів би, щоб це була ніч* (7, с. 3); *Так, я справді хотів би, щоб за вікном була ніч* (7, с. 3);

- обставини часу, увиразнені семантикою образності: *Покупці біків приїздили до нього під покровом ночі й мали суворо зберігати таємницю про те, звідки на аренах світу з'являються такі непере-можні бійці* (7, с. 58);

- обставини часу зі звичайною емоційно-нейтральною семантикою ночі: *Посеред ночі я несподівано прокинувся* (7, с. 30); *Ви коли-небудь прокидалися посеред ночі після міцного, майже запаморочливого сну в незнайомому місці?* (7, с. 30); *На третю ніч, дочекавшись, коли батьки заснуть, Макар виліз із ліжка й побіг до панської стайні* (7, с. 44); *Дійти до того місця, де вночі бачив вогники...* (7, с. 34); *Проте вночі виходять на руїни хутора, де жив Макар, і риють, риють...* (7, с. 38); *Тобто ці вогні, що я бачив уночі, це...* (7, с. 38); *А я ще раз запитав у неї про вогні, які бачу вночі з вікна веранди* (7, с. 63); *Ось про що я думаю вночі, коли тренуюсь нічого не боятися* (7, с. 5);

- уточнення: *Але цієї ночі бінокль мені не знадобився* (7, с. 73);

- протяжність ночі й усіх емоцій, які вона викликає в Арсена: *Цілу ніч і пів ранку він доїв корів просто на землю* (8, с. 44); *Вона тут ночами шастає по вулицях, народ лякає...* (7, с. 37); *Усі в маєтку спали міцним сном, адже втомилися за ці ночі від суцільного коров'ячого галасу* (7, с. 45);

- художні означення з темпоральною семантикою: *Десь на болотах дрібно розсміявся нічний птах* (7, с. 42); *Нашорошив вуха – і почув нічний оркестр: щось шурхотіло вгорі, щось шкреблося внизу, за вікном із глухим звуком зривалися з дерев стиглі плоди, цвірінькали коники, а в освітлене місяцем скло з м'яким звуком бився великий нічний метелик* (7, с. 30); *Вони сиділи мовчки, дивилися на нічне небо й слухали, як довкола них шумить ліс* (7, с. 67); *Марвійки – це нічні феї, у них білі крила і вісім ніжок* (7, с. 26); *А я знову опинився віч-на-віч із глибокою ніччю, зірками і лісом, що виднівся на प्रति-лежному боці річки* (7, с. 72);

- стійкі сполучення слів із семантикою ночі: *І, погладивши мене по голові та побажавши **доброї ночі**, вийшов* (7, с. 49); *І тому я кажу: «**Доброї ночі!**»* (7, с. 3); *Коли я був маленький і спав на цій веранді, бабуся так само цілувала мене в чоло **на ніч**...* (7, с. 30);

- наділення ночі почуттями й рисами характеру, «одухотворення» ночі: *Якщо вона [ніч – Н.П.] **зможе бути для тебе доброю*** (7, с. 3); *Адже для мене **ніч – це тривожний час** таємниць і несподіванок, які вигадую сам* (7, с. 3);

- відрізок часу з чіткими межами: *А ще подумав: якщо **до ночі** не дійду, спробую переночувати в соняшниках* (7, с. 17); *Але виходить, як у більшості, – карате в при-міщенні ЖЕКу чи гурток малювання, чи англійська мова, чи просто – комп, у якому зависаєш **до ночі*** (7, с. 4);

- ніч із негативною семантикою в прямому значенні: *Однієї **темної й дощової ночі** цей глек зник* (7, с. 7).

Мікрополя «ранок», «день», «вечір» мають менш чіткі часові межі, оскільки сонячне світло не може бути їхньою диференційною ознакою, бо властиве їм усім. Серед засобів вираження мікрополя «ранок» переважають:

- відмінкові форми іменника: ***Ранок** для мене розпочався тоді, коли мої місцеві ровесники вже поверталися з риболовлі* (7, с. 51); *Згадав сьогоднішній **ранок** удома, записку, яку залишив на столі, подорож соняшниковим ланом, дівчину на мопеді* (7, с. 31); ***Ранок** був теплим, сад за вікном був такий яскравий, мов картинка на моніторі* (7, с. 33);

- іменник у поєднанні з уточнювальним займенником: *Друга «серія» цієї родини почалася **того ж ранку*** (7, с. 44); ***Цього ранку** дівчисько, як завжди, вистрибнуло з вікна своєї спальні просто в мокру від роси траву* (7, с. 44);

- прислівник: *Це сталося **вранці*** (7, с. 61); *Адже те, що бачиш **уранці** в дзеркалі, коли чистиш зуби, ясна річ, тебе не влаштовує!* (7, с. 4); *А **зранку** в хаті знайшли бездиханне тіло Макара в калюжі власної крові* (7, с. 7); *За ним літав тополиний пух і вже **зранку** було дуже спекотно* (7, с. 15);

- прикметник: ***У вранішній тиші** на решті було чутно, як співають пташки*

(7, с. 45). У цьому реченні часономен виражений художнім означенням, що вказує на його емоційну насиченість й образну цінність.

Ранок у повісті «Арсен» має переважно позитивне емоційне навантаження, насичений бадьорим настроєм і чіткими планами.

День як частина доби – унікальний часономен, оскільки про позначення ним часового відрізка між ранком і вечором свідчить лише контекст. У межах дня в значенні «частини доби» виділяємо *полудень*, тобто час, коли сонце перебуває в зеніті (дванадцята година): *Потім скупались в річці, а тоді настав **полудень*** (7, с. 40). Мікрополе «день» у досліджуваній повісті здебільшого виражене:

- іменником: ***День** проминув **непомітно*** (7, с. 40);

- прислівником: *А **вдень** Федір спостерігав, як корова кілька годин без утоми вилизувала Чорного* (7, с. 61); *Це було **вдень**, коли я залишився зі стадом* (7, с. 63); ***Вдень** вона потопала в тіні абрикосових дерев* (7, с. 73);

- метафоризованою іменниковою конструкцією: ***День** добігав кінця. І не було нічого красивішого за цей палахкотливий кінець: **стрімке падіння сонця в море зелених дерев супроводжувалося швидкою зміною барв*** (7, с. 62); *Так само **згасав день** у селі!* (7, с. 63).

У метафоризованих конструкціях з іменником бачимо високий ступінь асоціативності за колірно-світловою семантикою, що надає тексту високої естетико-почуттєвої ваги.

Не поступається образністю й мікрополе «вечір», виражене:

- іменником у синтаксичній ролі обставини часу (нерідко з прикметниковим поширювачем): ***Одного вечора** він зібрав слуг, очолив їх і рушив на те місце в лісі, де зустрічалися Макар і Марія* (8, с. 66); ***Одного літнього вечора** Макар і Марія закінчили всі справи по господарству і вийшли посидіти на порозі, помилуватися зірками* (7, с. 67); *Попри це, вони проговорили біля вогнища **до пізнього вечора** і домовилися, що наступного дня зустрінуться на цьому ж місці* (7, с. 66); *Але щось треба лишити **до наступного вечора*** (7, с. 72);

- іменником у формі множини (на позначення довготривалості, регулярної повторюваності дії): *Спершу я так і робив – цілими вечорами кнопки натискав* (7, с. 6); *Ці вечори я пам'ятаю досі* (7, с. 14); *Але згадавши тополиний пух за вікнами, жовте застояне повітря великого міста, довгі вечори перед телевизором, я переконав себе, що все роблю правильно* (7, с. 16);

- прислівником: *Проте увечері до мене прийшов Пашка* (7, с. 11); *А увечері ми збиралися за великим столом і їли щось смачненьке* (7, с. 14); *Адже легко балакати про сміливість, коли знаєш, що увечері на тебе чекають вечерея і тепле ліжко* (7, с. 17); *Увечері ми всі – дід Олег, бабуся Ліда і Нійоле – зібралися на вечерю* (7, с. 40); *Я лише вчора увечері приїхав* (7, с. 34);

- іменниково-прикметниковим словосполученням: *Зміна кольорів у вечірньому серпанку була подібна до зміни кольору луски чарівної риби* (7, с. 63).

Лексико-семантичне поле темпоральності в мові повісті «Арсен» є більш поширеним, чітким і структурованим, ніж асоціативне поле. На думку О. Денисевич, асоціативне поле – «сукупність реакцій на слово-стимул, виявлених експериментально; певна модель, що фіксує асоціативні зв'язки слів» [4, с. 28]. «Основні теорії лінгвістики нового часу ґрунтуються на стосунках між людьми, свідомості та психологічних особливостях, які представлені структурою колективного розуму, а також є колективним досвідом і складовими елементами в мовній системі» [12, с. 267]. Саме на цьому рівні виникає поняття «асоціативне поле», коли асоціація стає засобом колективного пізнання, адже «мова найповніше відображає національно зумовлені та індивідуальні особливості світогляду людини і дає уявлення про семантичне наповнення етнокультурних констант, що існують у колективній свідомості» [13, с. 125].

В українському мовознавстві є спроби структурувати асоціативне поле за моделлю лексико-семантичного на ядро, навколоядерну зону, ближню й дальню периферію на матеріалі асоціативного поля концепту «ідентичність» [8, с. 67] за методом асоціативного експерименту.

Дослід-ниця відносить до ядра найбільш уживані лексеми, до навколоядерної зони – менш поширені, до периферії – найменш уживані. На нашу думку, у структурі асоціативного поля варто виділяти компоненти за ступенем інтенсивності ознаки, оскільки слова-асоціати, які часто використовує один автор чи респондент на позначення певного поняття, можуть бути найменш уживаними чи взагалі відсутніми в мовній картині світу іншого респондента. Асоціативне поле як феномен не є чітко структурованим і цілісно дослідженим і в лінгвістичному плані, оскільки асоціатами темпорального поля часто є слова, які не мають первинної темпоральної семантики. Тому асоціативне поле «час» у межах частин доби не поділяємо на *ніч, ранок, день* та *вечір*, а визначаємо їх асоціативною структурою доби.

Розглянемо частини доби в межах асоціативного поля темпоральності крізь призму семантики слів-асоціатив:

- назви етапів прийняття їжі: *Зустрічають тебе в аеропорту, везуть «під білі руки» в готель, що біля моря, сповіщають, що сніданок о такій годині, обід – о такій, а екскурсії – будь-коли* (7, с. 5); *Час снідати, Арсенчику! Нійоле вже дві години чекає, коли ти прокинешся...* (7, с. 53), оскільки *сніданок* – зранку, а *обід* – удень, то йдеться про часономени *ранок* і *день*;

- назви небесних світил: *Дивився на місяць, на гілки дерев, що колихалися за вікном, – і теплі хвилі почали відносити мене кудись далеко* (7, с. 30); *Поглянув у широке вікно й заціпенів: у ньому висів здоровезний круглий місяць* (7, с. 30); *Я втиснувся в перину і, мов заворожений, дивився на місяць, поволі розуміючи, де я* (7, с. 31); *Я уявляв, як у місячному сяйві лежать його руїни...* (7, с. 31); *Над ними завис дивний місяць – здавалося, що зорі сиплються просто з нього, мов із кошика* (7, с. 42); *За вікнами вже сяяли зірки* (7, с. 42). Хоч місяць можна споглядати цілодобово, але він випромінює яскраве світло вночі, тому в контексті асоціативних зв'язків сприймаємо часономен *ніч*; зорі репрезентують лише нічну пору доби. У реченні *Але коли перші промені сонця освітили крони дерев, мукання стихло й село поринуло в довгоочікувану тишу* (7, с. 44) йдеться про

світанок, який виділяємо в межах ранку, а не ночі, через зміну небесного світила;

- відсутність світла: *Потім на якийсь час запала темрява* (7, с. 31). Темрява є ознакою ночі, що традиційно склалося в уявленнях людей у зв'язку з відсутністю сонячного світла;

- сутінки (напівтемрява, що настає після заходу сонця [9, с. 860]): *І дід повів нас у сутінки веранди, мов командир* (7, с. 42);

- колірна семантика світла: *Рожеве світло призахідного сонця по вінця заливало подвір'я і робило його просто казковим* (7, с. 24), що вказує на вечірню пору доби, висвітлюючи гру кольорів заходу сонця.

Помічаємо, що темпоральне асоціативне поле насичене глибокою образною семантикою, хоч і використовується переважно однозначно – асоціати частин доби в досліджуваному художньому творі не вступають у смислові відношення з іншими ЛСГ темпорального поля, тобто, до прикладу, коли йдеться про певне явище природи – світанок чи захід сонця – маємо на увазі лише рух Землі навколо власної осі, а не життєвий цикл істот на цій планеті. Сонце для українців завжди було насичене глибоким символізмом: із першим променем сонця розвивався страх, темрява, натомість наставляв світлий і радісний у праці день. Відомо також, що «в українській геральдиці відображено культ сонця та його антропоморфне сприймання» [14, с. 125].

Спостережено, що Ірен Роздобудько є майстром оповіді від першої особи. Саме тому її розповідь є динамічною, а описи й філософські роздуми – поодинокими, що робить твір цінним з погляду сюжету й цікавим для цільової підліткової аудиторії. Проте така манера дещо обмежує вико-

ристання лексем із темпоральною семантикою, що можемо вважати прикметною рисою повісті «Арсен».

Висновки і перспективи (Conclusions and future perspectives). Семантика темпоральних номінацій, або часономенів на позначення частин доби в повісті «Арсен» є однозначною й не зіставляється із семантикою життєвого циклу, як у народно-поетичних текстах. Спостерігаємо нову манеру висвітлення часової семантики, образне представлення якої лише увиразнює основне значення, не створюючи смислових конотацій. У семантичній структурі лексико-семантичного поля «час» виділяємо тематичні групи лексики, до яких уходять слова різних частин мови на позначення спільного поняття й лексико-семантичні групи, які об'єднують повно-значні слова однієї частини мови. Відповідно до структури лексико-семантичної групи «частини доби», в основі якої перебуває *доба/день у значенні доби*, виділяємо мікрополя «ніч», «ранок», «день», «вечір» як її складові компоненти. Кожне з аналізованих мікрополів вирізняється власною художній мові образною семантикою, естетикою, чуттєвістю, але позбавлене сентименталізму, що характерно для сучасної української художньої прози. Асоціативне поле диференційоване за двома ознаками: колірною-світловою, яка домінує, і смаковою, пов'язаною з назвами етапів прийняття їжі.

Перспективу подальших наукових досліджень убачаємо в аналізі понять лексико-семантичного й асоціативного полів, передусім поля «час», на матеріалі творів сучасних українських письменників задля фіксації й збереження психолінгвістичного аспекту інтерпретації мови в конкретну історичну епоху.

Список використаних джерел

1. Антоненко Ю. Асоціативне поле концепту *tolerance* в англійській мовній картині світу. *Актуальні питання іноземної філології. Науковий журнал*. № 10. 2019. С. 11–16.
2. Васянович Є. Психолінгвістичний аналіз асоціативного поля «війна» як фрагменту мовної картини світу українських студентів-гуманітаріїв. *Вчені записки ТНУ*

імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Т. 31 (70). № 1. Ч. 1. 2020. С. 13–17.

3. Дашкова К. Поняття «лексико-семантичне поле» і його структура. *Наукові записки МГУ*. 2018. Вип. 33. С. 56–60

4. Денисевич О. Асоціативне поле слова-стимулу «газета» в мовній картині світу українців. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 8. С. 28–31.

5. Іовхімчук Н. Лексико-семантичне поле простору в мовній картині світу усної народної словесності. URL: <http://surl.li/hbhkr>

6. Межжеріна Г. Структурна організація семантичних одиниць (поле – лексико-семантична група – слово). 2002. URL: <http://surl.li/hbdqv>

7. Роздобудько І. Арсен: повість. Харків: Фоліо, 2017. 155 с.

8. Сечіна С. Побудова та аналіз асоціативного поля концепту «ідентичність» у мовній картині світу Чилі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 1. Т. 2. 2018. С. 65–71.

9. Словник української мови в 11 т. Київ : Наук. думка, 1978. Т. 9. С. 860.

10. Терехова Д. І. Особливості сприйняття лексичної семантики слів: психо-лінгвістичний аспект : монографія. Київ : КДЛУ, 2000. 244 с.

11. Zavalniuk I., Kholod I., Bohatko V., Pavlyuk O. Lexical-syntactical repetition in the system of stylistic figures: status, specification, functions. *Ad Alta-Journal of Interdisciplinary Research*. 2022. Vol. 12 (1). P. 268–274. URL: <http://surl.li/hbmnd>

12. Mushyrovskaya N., Kholod I., Neher O., Zozulia I., Pavliuk I. Fundamental cognitive-semantic theories in linguistics. *Eduweb*. 2022. Julio-Septiembre. Vol. 16. Issue. 3. P. 261–273. URL: <http://surl.li/hbmnk>

13. Pavlushenko O., Mazai L., Koliadych Y., Pavlyukivska N., Prokopchuk L., Poliarush N. The concept of the Family in the thinking of the young generation of Ukrainians AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. Volume 11, Issue 1, Special Issue XVII, March, 2021, PP. 125 – 128. URL: <http://surl.li/hbktt>

14. Pavlushenko O., Prokopchuk L., Pavlyukivska N., Tymkova V., Mazai L., Kukhar N. The mythologemes «Tree of life» and the «Sun» in the world folk picture of Ukrainians (from Ancient Times to the Present. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. Hradec Kralove, The Czech Republic. Volume 11, Issue 2, Special Issue XX, July, 2021. P. 120–126. URL: <http://surl.li/hbmnz>

15. Shynkaruk V., Kharchenko S., Zavalniuk I. «Language-culture» dichotomy in formation of the mental sphere of ethnic consciousness and specificity of national world perception *Вісник Національної*

академії керівних кадрів культури і мистецтв: науковий журнал. – Київ: ІДЕЯ-ПРИНТ, 2019. № 1. С. 96–101. URL: <http://surl.li/hbktt>

References

1. Antonenko, Yu. (2019). The associative field of the concept of tolerance in the English language picture of the world. *Current issues of foreign philology. Scientific journal*, 10, 11–16.

2. Vasyanovych, E. (2020). Psycholinguistic analysis of the associative field "war" as a fragment of the language picture of the world of Ukrainian humanities students. *Scientific notes of TNU named after V. I. Vernadskyi. Series: Philology. Social communications*, 31 (70). No. 1. Part 1, 13–17.

3. Dashkova, K. (2018). The concept of "Lexico-semantic field" and its structure. *Scientific notes of International State University*, 33, 56–60.

4. Denisevich, O. (2018). The associative field of the stimulus word "newspaper" in the language picture of the world of Ukrainians. *Bulletin of the Book Chamber*, 8, 28–31.

5. Iovkhimchuk, N. *Lexico-semantic field of space in the language picture of the world of oral folk literature*. Retrieved from <http://surl.li/hbhkr>

6. Mezhzherina, H. (2002). *Structural organization of semantic units (field - lexical-semantic group - word)*. Retrieved from <http://surl.li/hbdqv>

7. Rozdobudko, I. (2017). *Arsen: novel*. Kharkiv: Folio.

8. Sechina, S. (2018). Construction and analysis of the associative field of the concept "identity" in the language picture of the world of Chile. *Current issues of humanitarian sciences*, 1, 2, 65–71.

9. Dictionary of the Ukrainian language in 11 (1978). Vols, 9, 860.

10. Terekhova, D. I. (2000). *Peculiarities of perception of lexical semantics of words: psycholinguistic aspect: monograph*. Kyiv: KDLU.

11. Zavalniuk, I., Kholod, I., Bohatko, V., Pavlyuk, O. (2022). Lexical-syntactical repetition in the system of stylistic figures: status, specification, functions. *Ad Alta-Journal of Interdisciplinary Research*. 12 (1), 268–274. Retrieved from <http://surl.li/hbmnd>

12. Mushyrovskaya, N., Kholod, I., Neher, O., Zozulia, I., Pavliuk, I. (2022). Fundamental cognitive-semantic theories in linguistics. *Eduweb*. Julio-Septiembre, 16, Issue 3, 261–273. Retrieved from <http://surl.li/hbmnk>

13. Pavlushenko, O., Mazai, L., Koliadych, Y., Pavlykivska, N., Prokopchuk, L., Poliarush, N. (2021). The concept of the Family in the thinking of the young generation of Ukrainians *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. Volume 11, Issue 1, Special Issue XVII, March, 2021, 125–128. Retrieved from <http://surl.li/hbktt>

14. Pavlushenko, O., Prokopchuk, L., Pavlykivska, N., Tymkova, V., Mazai, L., Kukhar, N. (2021). The mythologemes «Tree

of life» and the «Sun» in the world folk picture of Ukrainians (from Ancient Times to the Present. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. Hradec Kralove, The Czech Republic. Volume 11, Issue 2, Special Issue XX, July, 120–126. Retrieved from <http://surl.li/hbmnz>

15. Shynkaruk, V., Kharchenko, S., Zavalniuk, I. (2019). «Language-culture» dichotomy in formation of the mental sphere of ethnic consciousness and specificity of national world perception *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: науковий журнал*. Київ: ІДЕЯ-ПРИНТ. № 1, 96–101; Retrieved from <http://surl.li/hbktt>

Анотація. У статті проаналізовано лексико-семантичну групу «частини доби» й структуру аналогічного асоціативного поля темпоральності на матеріалі повісті І. Роздобудько «Арсен». Важливість вивчення мови творів сучасних українських письменників полягає у відстеженні особливостей розвитку сучасної української мови, її форм і засобів вираження, особливо враховуючи, що художні тексти для дітей і підлітків, як аналізована повість, – найяскравіші репрезентанти сучасного сприймання й прочитання мови як живої системи. Окреслено відмінність між поняттями лексико-семантична група (ЛСГ) й тематична група (ТГ), що дало змогу конкретніше проаналізувати семантику аналізованих прикладів. Лексико-семантичну групу «частини доби» умовно поділено на мікрополя «ніч», «ранок», «день», «вечір». Кожне з аналізованих мікрополів виражене в межах лексико-семантичного й асоціативного полів, що викликало потребу в розмежуванні понять «лексико-семантичне поле» й «асоціативне поле».

Дослідження проводилося шляхом збору й аналізу мовного матеріалу, а також аналізу наявних наукових джерел.

Результати дослідження засвідчують чітку побудову лексико-семантичної системи мови, поділ її на групи й мікрополя за семантичним принципом, що дозволяє простежити міжгрупові й навіть міжпольові зв'язки, оскільки жодна одиниця мови не може існувати окремо від інших. З'ясовано, що інтенсивність світла, кольору є основним семантичним критерієм, за яким варто класифікувати асоціативне поле «час» на прикладі частин доби.

Перспективу подальших наукових досліджень убачаємо у вивченні понять лексико-семантичного й асоціативного полів на матеріалі творів українських письменників задля фіксації й збереження психолінгвістичного аспекту інтерпретації мови в сучасну історичну епоху.

Ключові слова: мікрополе, лексико-тематична група, асоціат, семантичне значення, темпоральна номінація (часономен), час, ідіостиль письменника.